

Två tröskverks- föreningar

Från slaga till tröskverk och Abilds Tröskverksförening

Av Einar Larsson

Jag kommer ihåg de monotona smällarna mot loggolvet plankor när byns småbrukare tröskade med slaga under skumma senhöstdagar. Det var för det mesta rågen som tröskades på detta vis för att halmen skulle aktas väl och lämpa sig för täckande av husens tak.

När man skulle tröska havre hade de flesta en stationär stifttröska, vilken drevs av hästanspänd vandring. För att detta arbete skulle kunna fungera flytande var det viktigt att vara så pass många att man kunde köra tröskan åtminstone någon halvtimme utan uppehåll, och därför passade mina föräldrar på med detta när hela familjen var hemma. Många var de höst och vinterdagar då jag och min bror fick hjälpa till när vi kom hem från skolan. Far och mor hade förberett med att plocka fram kärvar och så fort de såg oss komma på vägen ledde far ut gamla märren och satte henne framför vandringsbommen. En av er får köra vandrigen, den andre får plocka fram kärvar, jag matar och mor tar undan halmen, så kör vi tills jag hojtar, sade far och vi visste att protester var lönlösa.

Alltid tyckte jag att dessa eftermiddagstimmar blev långa. Efter en som jag ofta tyckte arbetsam skoldag då jag endast förtärt ett par små smörgåsar och en liten flaska mjölk och på hemvägen långtat efter mat och vila blev det något helt annat att vandra runt hästen varv efter varv och inte ett ögonblick släppa uppmärksamheten så den gamla märren fick möjlighet att stanna förrän den skulle. Det föll alltid på min lott att köra vandrigen eftersom min bror tyckte det var tråkigare än att plocka fram kärvar. Minst en sådan tröskeftermiddag i veckan blev det hela vintern innan hela skörden färdigtröskats.

Vi hörde de vuxna männen i byn tala om att bilda en tröskverksförening och en vacker sensommarkväll på 1930-talet gick far på ett möte där man skulle diskutera bildandet av en dylik förening. Följande dag kunde han berätta att det skulle tröskas på ett helt annat vis när den nya skörden var inbärgad. Vi pojkar lyssnade uppmärksamt på hans berättelse om en tröska som flyttades från gård till gård och drevs av en råoljemotor. Nu skulle det gå att tröska färdigt hela skörden på en dag. Det fordrades visserligen många män den dagen men det skulle ordnas med byteshjälp.

Spänningen och nyfikenheten var olidlig den kvällen när far hade hämtat det stora tröskverket första gången. Det var försett med järnhjul och drogs av ett helt hästpar. Man kunde köra rakt in på logen med hela ekipaget. Motorn kom grannen körande med, tillika med en trossvagn med nödvändiga tillbehör.

Två män var anställda till att följa tröskverket, en som matare och en som motor-körare. Dessa båda satte genast igång med att ställa upp och rikta motorn så den kom på rätt avstånd från tröskverket. Man lade på drivremmen, riktade in, drog runt för hand,

ändrade lite, drog runt igen och provade på nytt tills läget blev godkänt. När allt var färdigt med uppställningen kom höstdagens skymning. Först följande morgon skulle allt folk samlas till en dryg dags arbete då hela vår skörd skulle bli tröskad. Till min och min brors glädje var vi lediga från skolan den följande dagen, och vi var beredda att delta med någonting som vi kunde utföra. Ni får bära agnar, det klarar ni om ni hjälps åt, sade min far, och visade hur det skulle gå till. En spånkorg skulle ställas på den plats där agnarna kom ut, och när den blev full skulle den bytas mot en tom medan en av oss bar ut den fulla till den plats där den skulle tömmas. Vi blev förmanade att noga akta oss för drivremmarna när vi rörde oss i närheten av dessa.

Detta sätt att tröska var spännande för alla som deltog, och särskilt för oss pojkar som var i 12–13-årsåldern. Sädens olika delar skildes åt i det brummande underverket när kärvarna matades in. Kornen rann ut i en strid ström, som fyllde de påhängda säckarna, halmen vällde ut, omruskad och ren från agnar och vippor, och agnarna blåstes ut mot korgen som ställts under där meningen var att den skulle komma, men eftersom fläkten blåste föll minst hälften utanför korgen. Till agnabärarens jobb hörde även att med en grep skrapa ihop och skyffla upp det som kom utanför. När en av oss kom tillbaka med tömd korg, var den som stod under mer än fylld. Min bror och jag turades om att bära bort och tömma de fulla korgarna. Det var trångt på logen när man skulle ta sig fram med den fulla korgen. Ibland höll säckbäraren på att ta undan en full säck säd och då fick man vänta. Det var viktigare att han inte blev hindrad. Smärtsamt fick vi som bar agnar erfaras att vi var mindre betydelsefulla än de vuxna. Ingen av oss bröder ville ge sig så vi bar våra korgar och led av dammrök och småboss som letade sig in under skjortans halslinning där de vassa rågaxen skavde och stack med en plågsam sveda som följd.

Efter ett kort uppehåll för middag reste maskinisten på sig då knappast alla svält den sista tuggan och rusade ut för att tända blåslampan, vilken skulle värma tändkulan på motorn. En liten stund stod sedan alla och samspråkade tills motorn kunde startas på nytt för ett långt eftermiddagspass.

Den mulna höstdagens skymning kom tidigt smygande och rätt snart konstaterades att det behövdes bättre ljus för den som matade och den som kastade upp kärvar på

*Maskinist Birger Johansson, Hultet, vid "sin" råoljemotor farmför tröskverket.
Foto: Gert Ahlqvist.*

Tröskverket kunde också stå ute.

bordet. Elström fanns inte framdraget till skogsbygdens små gårdar och därför hade man endast fotogenlampor till förfogande. En sådan lykta fanns på trossvagnen och den brukade mataren få placerad på den för honom lämpligaste platsen. Jag hämtade vår stallykta och hängde den så att männen i stabben skulle kunna se bättre. Jag hoppades att även vi pojkar skulle få nytta av detta ljus men det visade sig snart att fotogenlyktans sparsamma, gula ljus fördunklades ytterligare av dammröken som hela tiden omgav alla i tröskans närhet. För att lyktan skulle göra bästa nytta för männen i stabben, fick jag hela min förstorade skugga just över den plats där agnarna kom ut och där även jag önskade något bättre än nattens mörker. Utrymmet gav mig inte möjlighet att ändra plats eller arbetsställning och lyktan fick inte flyttas så att männen i stabben hindrades från att vräka upp kärvar i rask takt. Det fick inte bli uppehåll i matningen för då hojtade mataren oroväckande. Bara han fick igenom så mycket som möjligt var han belåten. Han tog ingen hänsyn till dem som tog undan halm, agnar eller säckar med säden, som skulle bäras upp på magasinet. Agnbäraren var det inte alls noga med. Det var alltid en ung pojke eller flicka som utförde detta jobb och ingen tänkte på att det även behövdes bättre ljus för denna.

Tröskverkets monotona dånande hade ekat i öronen under många timmar och tröttheten kom smygande. Att vandra över gården med de fulla korgarna i mörkret gjorde inte saken bättre. Både min bror och jag hade blivit både trötta och svettiga och ändå var det med stor möda vi kunde hålla något så när rent under tröskan. Det började svida i hämlarna och jag förstod att jag skulle få skoskav av agnar och boss som hamnat i skorna.

När sista kärven matats in i tröskan och karlarna i stabben sopat rent på matarbordet var det inte långt till midnatt. Så var det alltid på varje gård. Tog det slut i stabben före

kvällen så slutade man för dagen, men om det varade halva natten så höll man på tills det tog slut.

Trötta, men ändå belåtna samlades alla ute på gården när det öronbedövande dånet upphört. Man skulle bestämma om nästa dags tröske, om tid för flyttning, hur dags man skulle köra igång och sådana saker. Vi pojkar såg till att vi kom in fortast möjligt så att vi fick tvättat dammet av oss och bytt till rena kläder. Vi var rejält medtagna efter denna dag men ändå glada över att slippa ifrån de återkommande tröskdagarna vid hemkomsten från skolan. Far var kanske mest belåten när han betraktade den stora säddrösen på magasinet.

Vid föreningens årsmöte diskuterades möjligheten att anskaffa både agnafläkt och fläkt som blåste säden direkt upp på magasinet. Detta blev också verklighet så småningom, men först efter ganska många år. Elström drogs fram till så gott som alla mindre och avlägset liggande gårdar. En kraftig elmotor orkade med att dra både tröskan med de omtalade fläktarna samt självknyttande halmpress. Mekaniseringen gjorde snabba framsteg även inom jordbruket och man började se de första skördetröskorna. Till en början var dessa traktordragna men så småningom kom de som var självgående, nätta och behändiga att använda på mindre fält. Numera sker så gott som all skörd med denna metod och de ambulerande tröskorna ställdes undan som skrot. Ofta fanns inte plats till de stora tröskverken inomhus. Då fick de stå ute i någon undanskymd vrå tills de slutligen skrotades.

Moshults Tröskverksförening 1935–1967

Av Sven-Olof Svensson

Moshults Tröskverksförening bildades den 23 augusti 1935. Anledningen var att det efterhand under 30-talet ställdes ökade krav på en mer rationell hantering av tröskning på bondgårdarna. Den gamla plejlatröskningen med handkraft hade tjänat ut sin roll och därför samlades ett antal intresserade bönder för bildandet av föreningen.

Det första protokollet lyder så här:

”Protokoll fört vid sammanträde för Moshults Tröskverksförening den 23 augusti 1935.

§1. Beslöts att bilda Moshults Tröskverksförening.

§2. Beslöts att inköpa tröskverksmaskin från Torps Mekaniska Verkstäder för ett pris av femtusenfemhundra (5.500) kronor.

§3. Till styrelse valdes: Ernst Svensson, Moshult, ordförande. Övriga styrelseledamöter blevo: Johan Karlsson, Pugabol, Anders Bengtsson, Sjöred, Johan Svensson, Holmia, Elof Svenningsson, Grinnared.

Till revisorer valdes Oskar Larsson, Lyngen och Ernst Bengtsson, Humselynga.

Att justera protokollet valdes Johan Larsson, Ängarna och Alfred Johansson, Pugabol.”

Den 28 augusti hade man första styrelsemötet i Sjöred. Där beslöts att upptaga ett tioårigt amorteringslån på 6 000 kronor och uppdrogs åt Ernst Svensson, Moshult, samt Johan Larsson, Ängarna, att uppta detsamma å Falkenberg's Sparbank och att samtliga medlemmar gå en för alla och alla för en, i borgen för detsamma. Man uppdrog åt ordföranden att brandförsäkra tröskverk, motor och press på förmånliga villkor. Till

maskinist anställdes Alfred Johansson, Moshult och till matare Johan Karlsson, Pugabol, mot en lön av femtio respektive fyrtio öre per timma samt en krona per man i flyttningspengar. Timlönen för tröskverket skulle utgöra 3:50 såväl för delägare som utomstående. Maskinisten skulle få bestämma vart tröskverket skulle gå och tillse att flyttingarna bli så korta som möjligt samt om han fann att vägarna var alltför dåliga avstå från tröskningen. Det beslöts också att utsätta ett vite på 25 kronor för den delägare som inte anlidade föreningens tröskverk. Lön till ordf. skulle utgöra 25 kronor per år. Det beslöts också att den som häftar i skuld för föregående års tröskning "ej äger rätt att begagna tröskverket innan avgift tillfullo blivit erlagd".

På årsmötet den 25 augusti 1944 beslöts att ansvarsfrihet enligt revisorerna skulle beviljas under följande villkor: Styrelsen skall inom tre månader, således före den 25 november 1944, inkassera dels utestående fodringar, dels böter som ej erlagts av medlemmar som anlitat annat tröskverk än föreningens.

Vid årsmötet 1948 framkom enligt §10 att vattenbehållaren till motorn var så bristfällig, att den inte kunde repareras och det beslöts att inköpa ett fotogentomfat av Oskar Larsson, Lyngen, för 30 kronor vilken också fick i uppdrag att transportera det till Martin Svensson, Sannarp, för att utföra arbeten på fatet så att det kan användas till sitt ändamål. Anmärkning: Martin Svensson antagligen den som hade en smides- och mekanisk verkstad i Årstad senare.

1949 sammankallade ordf. styrelsen för att diskutera och avge yttrande angående trösklegan. Föreningens fotogenmotor hade i mindre omfattning varit i bruk och elektrisk kraft hade kommit till mer användning. Nu hade ordf. begärt en utredning och sammankallat styrelsen för att få till stånd "rättvis fördelning av den vid årsmötet åsatta trösklegan å respektive motor, tröska och press". Styrelsen beslöt enhälligt att priset på motorn bör utgå med 2,50 per timma. Timlönen för tröska och press skulle således bli 5,50 tillsvidare.

1952 beslöts att uppföra ett garage för förvaring av föreningens maskiner. Ordföranden upptog ett lån på 1 500 kronor i Falkenberg's Sparbank. Garaget uppfördes på Anders Bengtsson i Sjöreds mark.

1953 nyvaldes Johan Svensson, Sjöred, till ordförande i föreningen och den blev nu Sjöreds Tröskverksförening. Sigfrid Larsson, Frogård, utsågs till maskinist och matare. Det bestämdes också att inköpa en ny 15 hästars elektrisk motor.

De första åren utnyttjades tröskverket i stor omfattning i hela bygden. 1938 användes tröska av 54 gårdar och torp i hela Abild. 1964 fick ordföranden i uppdrag att kontakta medlemmar som inte anlitate tröska om de ville uppsäga sitt medlemskap. Samma år anlidades den endast av fem medlemmar. En annan tröskverksförening fanns parallellt i bygden. Skördetröskorna började göra sitt intåg på gårdarna. 1965 anlidade endast ordföranden Johan Svensson föreningens tröska. 1967 beslöt årsmötet att avveckla föreningen. Vid ett extra möte den 19 juli 1967 beslöts att föreningen skulle upphöra. Tröskhuset såldes till Anders Bengtsson i Sjöred för 600 kronor. Tröskverk och press för 250 och en rem för 25 kronor. En epok i lantbruksnäringen var avslutad.